DOI https://doi.org/10.51647/kelm.2026.3.11

MARSZE STANISŁAWA LUDKIEWICZA NA ZESPÓŁ FORTEPIANOWY

Oleksandra Nimylovych
Docent, profesor nadzwyczajny Katedry Teorii Muzyki i Kształcenia Instrumentalnego,
Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Iwana Franki w Drohobyczu (Drohobycz, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0003-1795-9288
nimylovychol@dspu.edu.ua

Adnotacja. Artykuł analizuje mało znane utwory o charakterze marszowym na duet fortepianowy z wczesnego okresu twórczości wybitnego ukraińskiego kompozytora Stanisława Ludkiewicza (1879–1979). Kompozycje te należą do pierwszych przykładów galicyjskiej muzyki zespołowej na fortepian, obok dzieł Jarosława Łopatynskiego, Denysa Siczyńskiego, Jarosława Jarosławenki, Borysa Kudryka i Wasyla Wytwyckiego. Urzekają kunsztem, zmysłowością, wirtuozerią, patriotycznym nastawieniem, a także bliskim związkiem z ukraińską muzyką ludową. Ujawniane są główne założenia twórczości kompozytora w gatunku zespołowej muzyki fortepianowej, w szczególności charakter marszowy i znaczenie ich włączenia do procesu edukacyjnego. Metodologia łączy muzyczną i estetyczną analizę utworów duetowych S. Ludkiewicza oraz zespołową interakcję wykonawców podczas gry. Skupiono się na wkładzie S. Ludkiewicza w rozwój ukraińskiej muzyki i edukacji muzycznej poprzez studiowanie i wykonywanie utworów zespołowych opartych na motywach folklorystycznych i o treści narodowo-muzycznej.

Słowa kluczowe: Stanisław Ludkiewicz; marsz; zespół fortepianowy; folklor; edukacja muzyczna; duet; myślenie artystyczne i figuratywne.

STANISLAW LIUDKEVICH'S MARCHES FOR PIANO DUET

Oleksandra Nimylovych
Associate Professor, Associate Professor of the Music-Theoretical Disciplines
and Instrumental Training Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University (Drohobych, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0003-1795-9288
nimylovychol@dspu.edu.ua

Abstract. The article analyzes little-known march-like works for piano duet from the early period of the work of the prominent Ukrainian composer Stanislav Lyudkevych (1879-1979). The compositions belong to some of the first examples of Galician piano ensemble music, along with the works of Yaroslav Lopatynskyi, Denys Sichynskyi, Yaroslav Yaroslavenko, Borys Kudryk, and Vasyl Vytvytskyi. They captivate with their skill, sensuality, virtuosity, patriotic attitude, as well as their close connection with Ukrainian folk musical creativity. The main guidelines of the composer's work in the genre of ensemble piano music, in particular the march character, and the importance of their integration into the educational process have been identified. The methodology combines musical and aesthetic analysis of duet compositions by S. Lyudkevych and ensemble interaction of performers during the playing process. Attention is focused on the contribution of S. Lyudkevych to the development of Ukrainian music and musical education through the study and performance of ensemble compositions based on folklore samples and with a national orientation in content.

Keywords: Stanislav Liudkevych; march; piano ensemble; folklore; musical education; artistic and figurative thinking.

МАРШІ СТАНІСЛАВА ЛЮДКЕВИЧА ДЛЯ ФОРТЕПІАННОГО АНСАМБЛЮ

Олександра Німилович
доцент, доцент кафедри музично-теоретичних дисциплін та інструментальної підготовки
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка (Дрогобич, Україна)
ORCID ID: 0000-0003-1795-9288
nimylovychol@dspu.edu.ua

Анотація. У статті проаналізовано маловідомі твори маршового характеру для фортепіанного дуету раннього періоду творчості видатного українського композитора Станіслава Людкевича (1879-1979). Композиції належать до одних з перших зразків галицької фортепіанної ансамблевої музики, поруч з творами Ярослава Лопатинського, Дениса Січинського, Ярослава Ярославенка, Бориса Кудрика, Василя Витвицького. Вони захоплюють майстерністю, чуттєвістю, віртуозністю, патріотичним налаштуванням, а також тісним зв'язком з українською народною музичною творчістю. Виявлено основні орієнтири творчості композитора у жанрі ансамблевої фортепіанної музики, зокрема маршового характеру та важливість їхньої інтеграції у навчальний процес. Методологія поєднує музично-ететичний аналіз дуетних композицій С. Людкевича та ансамблеву взаємодію виконавців у процесі

гри. Зосереджено увагу на внеску С. Людкевича у розвиток української музики і музичного виховання засобами вивчення і виконання ансамблевих композицій, загрунтованих на фольклорних зразках та з національною орієнтацію у змістовому наповненні.

Ключові слова: Станіслав Людкевич; марш; фортепіанний ансамбль; фольклор; музичне виховання; дует; художньо-образне мислення.

Вступ. Жанр фортепіанного дуету зазнав розквіту переважно у спадщині західноєвропейських композиторів, адже в другій половині XVIII століття та у XIX ст. музику для фортепіано в чотири руки писали майже всі композитори (Л. Бетговен, К.-М. Вебер, Й.-Н. Гуммель, Ф. Шуберт, К. Черні, Ф. Мендельсон, Р. Шуман, Й. Брамс, Ф. Ліст, Ю. Зарембський, З. Носковський, Ф.-І. Добжинський, К. Дебюссі та ін.). У XX ст. цей жанр був частково витіснений творами великих форм для різноманітних інструментальних складів, і тільки в другій половині XX ст. почав відроджуватись у творчості композиторів. Варто зазначити, що серед творів малих форм важливе місце у творчості згаданих західноєвропейських композиторів для фортепіанного ансамблю займають марші, в яких автори музики досягали значного розмаїття у характері творів, яскравої оркестральності фортепіанної фактури, узагальненого, піднесено-філософського чи побутового трактування жанру, часто з національним забарвленням («Три марші» ор. 45 Л. Бетговена (вони загалом стали першим зразком застосування жанру у фортепіанній ансамблевій творчості й пов'язані з тематикою героїзму); К.-М. Вебера; 17 маршів Ф. Шуберта – це переважно героїчні, воєнні й траурні марші за винятком «Характеристичних маршів» ор. 121, написаних на 6/8 і більш схожих до тарантели; «Марш на день народження» з дуетного циклу «12 чотириручних фортепіанних п'єс для маленьких і дорослих дітей» ор 85 Р. Шумана; «Шотландський марш» К. Дебюссі з імітацією звучання волинки; Сім маленьких маршів А. Роулі) або й створення нового жанру – маршу-скерцо (у творчості Ф. Шуберта).

У музичній культурі західного регіону України жанр фортепіанного ансамблю набув популярності в другій половині XIX ст. Творчий доробок композиторів Галичини кінця XIX – першої половини XX ст. містить значну кількість творів для фортепіано в чотири руки, серед яких: «Три українські танці», тв. 8 Я. Лопатинського, «Вальс» Д. Січинського, «Марш Соколів» Я. Ярославенка, «Українські народні пісні» в обробці для фортепіано в 4 руки В. Витвицького, «Спомин зі Станиславова» Б. Кудрика та ін.

У композиторському спадку С. Людкевича (1879-1979) теж є твори, пов'язані з жанром фортепіанного ансамблю: «Чабарашки» (1912), «Чабарашки» (1913), «Меланхолійний вальс» (1917), а також три композиції маршового характеру (Брилинська-Блажкевич, 1999: 122).

Перші фортепіанні мініатюри С. Людкевича («Імпровізована арія», «Скерцо-менует», «Романца», «Пісня ночі», «Скерцо») не виходили за межі традиційного музикування, проте при написанні творів великих масштабних форм, до яких композитор тяжів завжди – Варіації a-moll, Концерти d-moll (1916) і fis-moll (1959) для фортепіано з оркестром, Елегія, мініатюри 1916-1917 рр., стали якісним стрибком у розвитку професіоналізму в українській фортепіанній музиці.

Життєві обставини спонукали композитора до написання мініатюр, створення педагогічного репертуару для своїх учнів. С. Людкевич одним з перших у Західній Україні поставив на новий рівень саме призначення фортепіанних творів – вивів їх з вузьких рамок домашнього побутового музикування на широку концертну естраду.

Хоч згадані вище марші маловідомі, а це – «Bar Kochba» (жидівський воєнний марш, 1904) (Людкевич, 1904), Січовий марш «Ой ішли наші славні запорожці» (Людкевич, 1909), «Швачка-марш» (1909) і відносяться до раннього періоду творчості композитора, однак це твори високохудожні, які вимагають доброї професійної підготовки піаніста і ставлять перед виконавцями певні завдання, а тому актуальним постає їхнє вивчення, виконання, аналіз і загалом впровадження в освітній процес.

Аналіз останніх публікацій. Окремі згадки про написання С. Людкевичем маршів для фортепіано в чотири руки знаходимо в працях А. Кос-Анатольського, С. Павлишин, Г. Брилинської-Блажкевич, О. Німилович, Н. Зубко, Н. Юзюк, а історію написання і виконання цих творів частково розкриває двотомник наукових праць композитора (Людкевич, 2000) та монографія у двох томах музикознавиці З. Штундер про життя і творчість С. Людкевича (Штундер, 2005).

Мета статті полягає в аналізі й розкритті фортепіанних ансамблевих композицій маршового характеру С. Людкевича, заснованих на фольклорних зразках як одного з ефективних засобів музичного розвитку талановитої молоді, майбутніх педагогів у галузі музичного мистецтва, а також як яскравих прикладів у розвитку фортепіаного дуетного репертуару.

Матеріали та методи дослідження були зосереджені на історичних та теоретичних методах, що використовуються для обґрунтування та оцінки ефективності впровадження аналізованих композицій в освітній процес.

Для аналізу та обґрунтування актуальності проблеми були застосовані такі методи: музикологічний та музично-естетичний аналізи, методи комплексного аналізу, синтезу, системного підходу. У висновку підсумовано результати та окреслено перспективи подальших досліджень.

Результати та їх обговорення. Один із найвидатніших українських композиторів XX ст., фольклорист, педагог, музикознавець, громадський діяч Станіслав Людкевич народився 24 січня 1879 року в місті Ярослав (сьогодні Польща), вихованець філософського факультету Львівського університету, Львівської консерваторії, а у Відні вивчав композицію в О. Землинського, а теорію музики в Г. Ґреденера та Г. Адлера, зокрема під їхнім керівництвом написав і успішно захистив у 1908 році дисертацію на тему «Два причинки

до питання розвитку звукозображальности». Працював як педагог у Львові й Перемишлі, один із засновників і директорів Вищого музичного інституту імені М. Лисенка у Львові. У часі Першої світової війни потрапив у полон, а після повернення до Львова, публікувався у часописах «Музичний листок» і «Музичний вісник», став співорганізатором Союзу українських професійних музик (СУПРОМ, 1934), диригував хором «Боян», керував кафедрою історії, теорії музики та композиції Львівської консерваторії (1939-1973) (Павлишин, 1974: 23, 30, 33).

Жанрова палітра творчості С. Людкевича, заґрунтованій на рисах національного музичного стилю, європейських пізньоромантичних й модерністичних засадах, повниться симфонічними, хоровими і вокально-оркестровими творами на вірші українських поетів Т. Шевченка, І. Франка, Олександра Олеся, В. Пачовського, П. Карманського. Це: симфонія-кантата, кантата, симфонічні поеми, солоспіви, хорові твори, фортепіанні, скрипкові композиції, два Концерти для фортепіано з оркестром, твори для струнного квартету, обробки українських народних пісень та ін.

До опрацювання чи перекладів творів С. Людкевича для різних складів та виконавців, відмінних від тих, для яких вони написані в оригіналі, зверталось чимало композиторів. Як зазначає у статті Н. Зубко: «Для фортепіано в чотири руки зустрічаємо переклади Михайла Шведа та Наталії Юзюк, для двох фортепіано – Ісидора Вимера та Никодима Плаксюка» (Зубко, 2024: 168). У 2019 році вийшов друком навчально-методичний посібник «Станіслав Людкевич. Вибрані твори. Ансамблі для фортепіанного дуету на чотири руки» в перекладах і упорядкуванні Н. Юзюк. «В усіх ансамблевих перекладах нового збірника повністю зберігається авторська фактура сольних творів та акомпанементу до них, відповідно до класичного принципу викладу музичного матеріалу, властивого оригінальним ансамблевим творам самого С. Людкевича» (Юзюк, 2020: 23) зазначає перекладач і упорядник збірки.

Жанр маршу у ансамблевій фортепіанній творчості С. Людкевича набирає різноманітних відтінків (жалібний, похідний, воєнний, урочистий, героїчний).

«Bar Kochba» («Під мурами Єрихону») – воєнний єврейський марш. До цього сюжету з римської історії II ст. н. е. звертався чеський поет Ярослав Врхліцький у драматичній поемі «Bar Kochba» (1897), згодом Іван Франко здійснив переклад трьох частин цієї поеми, а основні віхи життя і творчості видатного чеського поета та свої думки і судження щодо його поеми «Bar Kochba» виклав у статті «Ярослав Врхліцький, його життя і творчість. «Bar Kochba» (1899) (Франко, 1982: 481-498).

У гімназійні роки (кінець 1890-х років) С. Людкевич бував у єврейському театрі в Ярославі на виставах «Bar Kochba» Я. Врхліцького та «Урієль Акоста» К. Гуцкова, де ознайомився і зацікавився культурою євреїв та їхньою музикою. Під враженням від цих творів, від захоплення духом національної незалежності, взявши темою історію єврейського повстання під проводом Бар Кохби, С. Людкевич у 1901 році, у віці двадцяти двох років, почав працювати над однойменною оперою. Одночасно він звернувся і до написання кантати-симфонії «Кавказ», де тематично проглядає канва боротьби кавказьких народів з тиранією московської імперії. Саме тема боротьби різних народів світу за свою незалежність сприймалася композитором як аналогія визвольним змаганням українського народу. Як зазначала З. Штундер: «1902 року Людкевич пише для майбутньої опери жидівський воєнний марш «Під мурами Єрихону», спершу для фортепіано в чотири руки, а в 1904 р. – для симфонічного оркестру. Того ж 1904 р. марш уперше виконано» (Штундер, 2005: 160).

За написання лібрето взявся сам композитор і завершив його аж у 1926 році (Штундер, 2005: 160), тому робота проводилася з великими перервами. С. Людкевич написав тільки три картини, наступні дві залишилися незавершеними, хоча навіть в радянський час (у 1950-х рр.) повертався до роботи, проте згодом припинив роботу.

Оркестрова картина «Єврейський воєнний марш «Bar Kochba» вперше виконувалася у програмі концерту двох хорових колективів «Бандурист» і «Львівський Боян», організованому 17 травня 1906 року товариством «Просвіта» до 45 роковин смерті Т. Шевченка. Того вечора прозвучала перша частина кантати «Кавказ» С. Людкевича під орудою М. Волошина та воєнний єврейський марш «Під мурами Єрихону» у виконанні оркестру 15-го полку піхоти під диригуванням капельмейстера Конопаска.

Згодом, у програмі симфонічно-вокального концерту, влаштованого Музичним товариством ім. М. Лисенка і хоровим товариством «Боян» у 1924 році на закінчення музичного сезону у Львові, поряд із маршем С. Людкевича «Bar Kochba», прозвучала кантата «Радуйся ниво» М. Лисенка та незавершена ораторія «Христос» Ф. Мендельсона (Людкевич, 2000: 486; 741), фортепіанна ансамблева версія маршу була опублікована в 1922 році у Львові.

Багатством мелодичної орнаментики, ритмікою з характерними мовними інтонаціями, переважанням скорботного характеру, властивих єврейському мелосу, відзначається цей твір. Жалібна наспівна середня частина маршу (Meno mosso solenne) своїм характером, дещо спрощеною фактурою, використанням майже в кожному такті форшлагів, інтонацій єврейських плачів чи синагогальних наспівів, вносить контраст до яскравої, переможної канви першої частини (Allegro con fuoco) та репризи, побудованих на мотивах музики до вистави, яку композитор чув у Ярославі. У творі присутні несподівані ефекти, які виявляються в непередбачуваних акцентуваннях, чергуванні вольової активності і заспокоєнь, раптових тональних зсувах і різких перепадах динаміки. Фортепіанна фактура обидвох партій переповнена віртуозними хроматичними пасажами, тремоло, мордентами, що підсилює оркестральність звучання композиції та її вольовий енергійний характер.

«Швачка-марш» С. Людкевича для фортепіано в чотири руки написаний в 1909 році. В його основу композитор увів українську історичну пісню про козака Швачку (це й пояснює назву твору). Цю пісню

серед інших, як зазначає у передмові до видання фортепіанних ансамблевих творів С. Людкевича упорядниця Тетяна Воробкевич, композитор у 1906 році записав від Гната Хоткевича й Миколи Садового, які від 1905 року переїхали в Галичину, рятуючись від репресій царської влади після революційних подій в Росії (Людкевич, 2014: 4-5). Рукопис маршу зберігається у фондах Меморіального музею Станіслава Людкевича. Цей марш цікавий з огляду на те, що вже у назві твору закладена програмна вказівка «Швачка-марш», тобто цей твір написаний на основі історичного фольклорного зразка про запорізького козака Микиту Швачку – героїчного ватажка гайдамаків, який свою звитягу проявляв у XVIII столітті (Кушнірук, 2017: 170).

Тричастинна композиція з тріо увібрала у крайніх розділах дещо видозмінений у першій (наявність пунктирного ритму, тріольних фігурацій, подібних на морденти) і схожий у другій строфі зразок пісні «Швачка й Бондаренко (1768 р.)», яку знаходимо у збірці Ф. Колесси (Колесса, 1938: 367). Проведення теми рішучого і величавого настрою композитор доручає першій партії фортепіано, а друга гармонічно, ритмічно-організовано і штрихово підтримує маршовий характер твору.

Середня частина маршу – тріо, контрастує з основними частинами ліричнішим характером, прозорішою фактурою і побудована на окремих зворотах, подібних до другої строфи фольклорного зразка.

Твір «Ой ішли наші славні запорожці» є прикладом урочистого героїчного маршу, який базується на вольовому інтонаційному контурі мелодики, у швидкому темпі та запальному настрої (Allegro con fuoco) і характеризується відчутним зв'язком з українським фольклором, добором образної тематики з історії народу, прагненням до концертного тлумачення жанру.

У Січовому марші С. Людкевич використав фрагмент історичної пісні «Ой ішли наші славні запорожці», у якій відобразилися важкі сторінки історичного минулого українського народу, а саме – зруйнування старої Січі московськими військами в 1709 році, а також одна строфа ввійшла до пісні стосовно часу остаточного знищення Січі Катериною II в 1775 році.

Пісня «Ой ішли наші славні запорожці» вміщена у збірках українських народних пісень і дум М. Драгоманова (Політичні пісні українського народу XVIII-XIX ст. Т. І. Женева, 1885. С. 25.), Д. Ревуцького (Українські думи та пісні історичні / Упоряд. вст. ст. В. Кузик. Київ, 2001. С. 252-253), П. Куліша (Записки о Южной Руси. Санкт-Петербург, 1857. Т. 2. С. 236, 256.), Ф. Колесси (Українська усна словесність. Львів, 1938. С. 353, 593-594) та праці в упорядкуванні В. Сокола (Джерела зруйнування Запорізької Січі. Львів: Афіша, 2005. С. 55-56.). Цьому фольклорному зразку притаманні щирий жаль, скорбота та все ж, остання строфа пісні вселяє прагнення до волі й звитяги. Січовий марш написаний у тричастинній формі «Da Capo».

Фрагмент історичної пісні козацької доби композитор застосував у середній повільній частині твору, де вона звучить спочатку як реквієм, а згодом переростає у величавий кульмінаційний епізод з пружним ритмом, із широким застосуванням ламаних октав, ускладнених подвійними нотами, тремоло, які мають оркестрову природу, що підсилює емоційну напруженість твору, його героїчний характер, ніби відтворюючи зміст пісні:

«Ой, хоть пропали славні запорожці,
Та не пропала їх слава» (Колесса, 1938: 353).

Крайні частини маршу теж сповнені картинами звитяжної боротьби славного війська запорізького. Характерною особливістю супроводу (друга партія фортепіано) є прагнення композитора до його мелодизації, а основний тематичний матеріал переважно викладено в першій партії фортепіано. Отримавши національну українську барву, Січовий марш С. Людкевича став згадкою про козацьку славу. Твір вийшов друком в 1922 році у Львові й довгий час залишався малознаним і маловиконуваним, зберігаючись у фондах Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника, як і «Єврейський воєнний марш «Bar Kochba» (Німилович, 1999: 508).

У 1991 та 1992 роках було здійснено запис згаданих маршів на українському телебаченні та радіо й вони звучали у різноманітних концертних та фестивальних програмах у виконанні фортепіанного дуету у складі О. Німилович та У. Молчко, а також Січовий марш С. Людкевича увійшов до їхнього аудіоальбому «Українська музика для двох фортепіано та фортепіано в чотири руки» (2000) (Яцків, 2000). У 2014 році всі три марші вийшли друком у Львові, у збірці «Станіслав Людкевич. П'єси для двох фортепіано та для фортепіано в чотири руки», в упорядкуванні Тетяни Воробкевич (Людкевич 2014).

У 2024 році фортепіанному дуету в складі Наталії Зубко та Петра Довганя у співпраці з Меморіальним музеєм Станіслава Людкевича вдалося здійснити запис творів композитора для фортепіанних дуетів. Цей проект був підтриманий Українським культурним фондом. До альбому ввійшло сім творів: «Бар-Кохба». Єврейський військовий марш, Швачка-марш, «Ой ішли наші славні запорожці». Січовий марш, Чабарашки № 1, «Їде Харко із Туреччини». Чабарашка, Чабарашка № 2, Valse mélancolique за мотивами новели Ольги Кобилянської (Олійник, 2024).

Висновки. Маршові композиції С. Людкевича для фортепіано в чотири руки з яскравою національною наснаженістю дають нам уяву про яскраві сторінки історії камерно-інструментальної музики – фортепіанну ансамблеву творчість українських композиторів, яка згодом знайшла активне продовження в подальшому розвитку чотириручної літератури, створеної наступниками Станіслава Людкевича і сучасними композиторами України. Яскраві і самобутні, вони склали окремий напрям в історії фортепіанного дуету в Україні й вирізняються добрим знанням особливостей інструменту та яскравими рисами індивідуального стилю автора музики. Тематична канва творів сповнена чудовими мелодіями з вплітанням фольклорних елементів українського і єврейського народів та наснажена почуттями національно-визвольного духу. У маршах

майстерно окреслюється мелодична лінія у яскравому мереживі ритмів, гармоній, поліфонічних прийомів у обидвох партіях фортепіано. Сьогодні жанр фортепіанного ансамблю активно відроджується у навчальному процесі, а також і як популярний різновид концертного музикування. Ці композиції, без сумніву, стануть добрим джерелом у вихованні в талановитої української молоді, майбутніх педагогів, відчуття ансамблевого партнерства, слухового контролю, ритмічної стійкості, художнього смаку, патріотизму, музичного мислення і емоційної наснаги.

Список використаних джерел:

1. Брилинська-Блажкевич Г. Фортепіанна музика С. Людкевича. Львів, 1999. 125 с.
2. Зубко Н. Твори Станіслава Людкевича у перекладах для фортепіанних ансамблів. *Південноукраїнські мистецькі студії*. Одеса: Гельменевтика, 2024. Випуск 2 (5). С.168-172.
3. Колесса Ф. Українська усна словесність. Львів, 1938. 646 с.
4. Кушнірук А. Жанр маршу крізь призму національної специфіки. *Художня культура. Актуальні проблеми*. 2017. Вип. 13. С. 168-180.
5. Людкевич С. Bar Kochba. Жидівський воєнний марш. 1904. *Рукописний відділ ЛНБ ім. В. Стефаника*. конс. 77/86 п. 31.
6. Людкевич С. Січовий марш «Ой ішли наші славні запорожці». 1909. Рукописний відділ ЛНБ ім. В. Стефаника. конс. 77/85 п. 31.
7. Людкевич С. Дослідження. Статті. Рецензії. Виступи / Упоряд. З. Штундер. Львів: Дивосвіт, 2000. Т. 2. С. 486, 659, 741.
8. Людкевич С. П'єси для двох фортепіано та для фортепіано в чотири руки / Упоряд., редакція та передмова Т. Воробкевич. Львів, 2014. 96 с.
9. Німилович О. Маловідомі зразки галицької фортепіанної дуетної музики. *Рукописна україніка у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України та проблеми створення інформаційного банку даних: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 20-21 вересня 1996 р*. Львів, 1999. С. 505-511.
10. Олійник С. Меморіальний музей Станіслава Людкевича у Львові випустив перший у світі альбом фортепіанних дуетів композитора. 2024. URL: https://day.kyiv.ua/article/kultura/memorialnyy-muzey-stanislava-lyudkevycha-u-lvovi-vypustyv-pershyy-u-sviti-albom
11. Павлишин С. Станіслав Людкевич. Київ: Музична Україна, 1974. 53 с. С. 33.
12. Франко І. Ярослав Врхліцький, його життя і творчість. Bar Kochba (1899). *Франко І. Зібрання творів у 50-ти тт*. Київ: Наукова думка, 1982, Т. 31, С. 481-498.
13. Штундер З. Станіслав Людкевич. Життя і творчість. Т. І: (1879-1939). Львів: ПП «БІКАР-2000», 2005. 636 с.
14. Юзюк Н. Станіслав Людкевич – видатний український композитор, прогресивний суспільний діяч, організатор музичного життя в Західній Україні. *Вісник Львівського університету*: *Серія мистецтвознавство*. 2020. Вип. 21. С. 16-29.
15. Яцків О. О. Німилович – У. Молчко: 10 річчя фортеп'янного дуету. *Галицька зоря*. 2000. 10 травня. № 36 (1473). С. 8.

References:

1. Brylynska-Blazhkevych, H. (1999). Fortepianna muzyka S. Liudkevycha [Piano music by S. Lyudkevych]. Lviv. 125 p. [in Ukrainian].
2. Zubko, N. (2024). Tvory Stanislava Liudkevycha u perekladakh dlia fortepiannykh ansambliv [Works by Stanislav Lyudkevych in translations for piano ensembles]. *Pivdennoukrainski mystetski studii – South Ukrainian Art Studios*. Odesa: Gelmeneutics, 2024. Issue 2 (5). pp. 168-172. [in Ukrainian].
3. Kolessa, F. (1938). Ukrainska usna slovesnist [Ukrainian oral literature]. Lviv. 646 p. [in Ukrainian].
4. Kushniruk A. (2017). Zhanr marshu kriz pryzmu natsionalnoi spetsyfiky [The genre of the march through the prism of national specificity]. *Khudozhnia kultura. Aktualni problemy – Artistic culture. Current problems*. 2017. Issue 13. pp. 168-180. [in Ukrainian].
5. Liudkevych, S. Bar Kochba. (1904). Zhydivskyi voiennyi marsh [Bar Kochba. Jewish military march]. *Rukopysnyi viddil LNB im. V. Stefanyka – Manuscript department of the LNB named after V. Stefanyk*. cons. 77/86 p. 31. [in Ukrainian].
6. Liudkevych, S. (1909). Sichovyi marsh «Oi ishly nashi slavni zaporozhtsi» [Sich March «Oh, our glorious Cossacks marched»]. Rukopysnyi viddil LNB im. V. Stefanyka – Manuscript Department of the V. Stefanyk National Library. cons. 77/85, p. 31. [in Ukrainian].
7. Liudkevych, S. (2000). Doslidzhennia. Statti. Retsenzii. Vystupy [Research. Articles. Reviews. Speeches] / Compiled by Z. Shtunder. Lviv: Dyvosvit. Vol. 2. Pp. 486, 659, 741. [in Ukrainian].
8. Liudkevych, S. (2014). Piesy dlia dvokh fortepiano ta dlia fortepiano v chotyry ruky [Pieces for two pianos and for piano four hands] / Compiled, edited and prefaced by T. Vorobkevych. Lviv. 96 p. [in Ukrainian].
9. Nimylovych, O. (1999). Malovidomi zrazky halytskoi fortepiannoi duetnoi muzyky [Little-known examples of Galician piano duet music]. *Rukopysna ukrainika u fondakh Lvivskoi naukovoi biblioteky im. V. Stefanyka NAN Ukrainy ta problemy stvorennia informatsiinoho banku danykh: Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. 20-21 veresnia 1996 r. – Manuscript Ukrainian literature in the collections of the Lviv Scientific Library named after V. Stefanyk of the NAS of Ukraine and the problems of creating an information data bank: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. September 20-21, 1996. Lviv. pp. 505-511. [in Ukrainian].
10. Oliinyk, S. (2024). Memorialnyi muzei Stanislava Liudkevycha u Lvovi vypustyv pershyi u sviti albom fortepiannykh duetiv kompozytora The Stanislav Lyudkevych [Memorial Museum in Lviv has released the world's first album of the

composer's piano duets]. Retrieved from https://day.kyiv.ua/article/kultura/memorialnyy-muzey-stanislava-lyudkevycha-u-lvovi-vypustyv-pershyy-u-sviti-albom. [in Ukrainian].
11. Pavlyshyn, S. (1974). Stanislav Liudkevych [Stanislav Lyudkevych]. Kyiv: Musical Ukraine. p. 33. [in Ukrainian].
12. Franko, I. (1982). Yaroslav Vrkhlitskyi, yoho zhyttia i tvorchist. Bar Kochba (1899) [Yaroslav Vrkhlitsky, his life and work. Bar Kochba (1899)]. *Franko, I. Zibrannia tvoriv u 50-ty tt. – Franko I. Collected works in 50 volumes*. Vol. 31. Kyiv: Naukova Dumka. pp. 481-498. [in Ukrainian].
13. Shtunder, Z. (2005). Stanislav Liudkevych. Zhyttia i tvorchist [Stanislav Lyudkevych. Life and Creativity]. Vol. I: (1879-1939). Lviv: PP «BIKAR-2000». 636 p. [in Ukrainian].
14. Yuziuk, N. (2020). Stanislav Liudkevych – vydatnyi ukrainskyi kompozytor, prohresyvnyi suspilnyi diiach, orhanizator muzychnoho zhyttia v Zakhidnii Ukraini [Stanislav Lyudkevych – an outstanding Ukrainian composer, progressive public figure, organizer of musical life in Western Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho universytetu: Seriia mystetstvoznavstvo – Lviv University Bulletin: Art Studies Series*. Issue 21. pp 16-29. [in Ukrainian].
15. Yatskiv, O. (2000). O. Nimylovych – U. Molchko: 10 richchia fortepiannoho duetu [O. Nimylovych – U. Molchko: 10th anniversary of the piano duet]. *Halytska zoria – Halytska zorya*. May 10. No. 36 (1473). p. 8. [in Ukrainian].